

A prágai Karel Zeman
Múzeum plakátja

Karel Zeman a *Kuksi úr*
(Pan Prokoup) rendezése
közben

Ördögi találmány (film), 1958

Mirka Spáčilová

A NYÁJAS VARÁZSLÓ KASTÉLYÁBAN!

A Károly hídtól öt lépésre egy mesevilágba léphetünk. A **Karel Zeman Múzeumban** ámulhatunk, álmodozhatunk és akár játszhatunk is. A gyerekeknek csinálom, mondogatta Karel Zeman¹. A neki szentelt múzeum homlokzatán pedig a változatosság kedvéért a következő nagybetűs felirat állhatna: *Gyerekeken tesztelték*. A projektet jegyző Jakub Fabel és Ondřej Beránek éppúgy gondolt a gyerekekre, mint a barrandovi stúdió asztalosai, akik a játékosan kivitelezett kiállítási tárgyakat úgy helyezték el, hogy a kis látogatók érdeklődését ne kelljen megsínyleniük. De az üveggel vigyázzunk!

Kuksi úr kalapban

Tudnivaló ugyanis, hogy rögtön a címben említett nyájas varázsló mesebeli kastélyára emlékeztető múzeum bejáratánál gyengéd üvegfigurák csapata sorakozik. Azoknak a törékeny hősöknek a másolatairól van szó, akik Zeman *Inspiráció* (Inspire, 1949) című filmjében szerepeltek; a baletet és pantomimet „előadó” apró alakok Jaroslav Brychta üvegművész műhelyéből származnak.

Eredeti változatában van jelen viszont Kuksi úr (pan Prokouk), aki ugyanebben az időben, a negyvenes évek második felében az időszerű eseményekhez kapcsolódó anekdotikus rövidfilmek egész sorának főszereplője volt. A jellegzetes szalmakalapot viselő egyedi bábót a filmrendező lánya, Ludmila Zemanová adta kölcsön a múzeumnak, apja részletes forgatókönyveivel együtt.

A mester első hosszabb, fél órát kitevő, *Lávra király* (Král Lávra, 1950) című filmjének korabeli, vetítésre hívó plakátja, amelyen az alábbi, a programhoz fűzött megjegyzés olvasható: „Az Ivánkánk és az Irigy kisállatok című filmekkel együtt vetítjük.” Ezután a *Madársziget kincse* (Poklad ptačích ostrova), Zeman első egész estés játékfilmje következik.

A víz alá és a felhők közé

Ezek után a szülők már nem tudják csemetéiket ellenőrzés alatt tartani, mert három olyan önálló tér következik, amelyek a trükkök fejedelmének három kulcsfontosságú filmjéhez kapcsolódnak; ezekből a terekből a gyártási folyamatok leírásai és a filmkészítést szemléltető bemutatók sem hiányoznak. Az *Utazás az őskorba* esetében a látogatók kipróbálhatják, milyen módszerrel forgatták le a mamuttal készült jeleneteket – de a hatás teljessége érdekében vagy csak fél szemmel szabad figyelniük, vagy fényképezőgépet kell használniuk. Ugyanitt egy kapcsológomb megnyomásával mozgásba hozhatják a történelem előtti korok óriási szitakötőjének a modelljét. Az *Őrdögi találmány*nál – amelyet annak idején csaknem száz New York-i moziban vetítettek egyszerre – csábítóan hat például a Verne által megálmodott tengeralattjáró gépháza, melynek a motorjait egy kerék forgatásával lehet mozgásba hozni. Az akváriumban a víz alatti jármű modellje „úszik”, s ismét elég egyetlen érintés egy olyan fényeffektus létrejöttéhez, amely

1 Karel Zeman (1910–1989), cseh filmrendező; művészi rang tekintetében joggal sorolható a legnagyobbak közé. Hazájában és külföldön is a trükkfilm csodálatra méltóan leleményes mestereként tartják számon, életművét gyakran a filmművészet francia úttörőjének, Georges Méliès-nek a munkásságával állítják párhuzamba. Legnevesebb alkotásai közül nem egyet Jules Verne regényei ihlettek: az *Őrdögi találmány* (Wynález zkázy, 1958) a *Francia zászló*, az *Ellopott léghajó* (Ukradená vzducholoď, 1967) a *Kétévi vakáció* s részben a *Rejtélyes sziget*, az *Ústökösön* (Na komětě, 1970) pedig a *Hector Servadac* nyomán született. Sikeres és ma is sokra becsült filmjei közül feltétlenül említést érdemel még az *Utazás az őskorba* (Cesta do pravěku, 1955) és a *Münchhausen báró* (Baron Prášil, 1961), amelyek – akárcsak a Verne-adaptációk – ötletgazdagsággal, képi világgal ma is lenyűgözik a nézőt.

Münhausen báró, 1961

Karel Zeman az Őrdögi találmány rendezésén

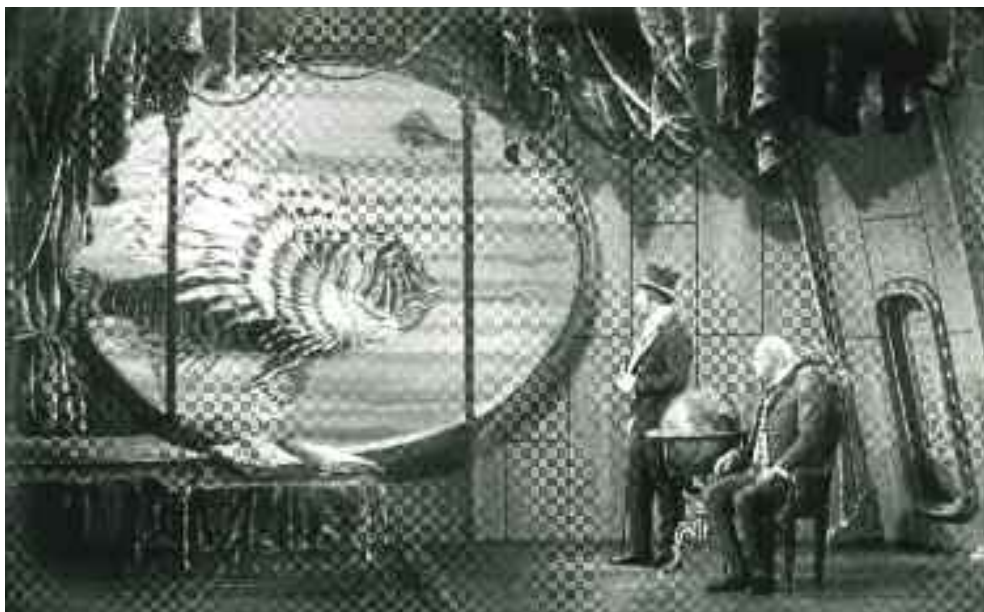
Münhausen báró, 1961

Ördögi találmány, 1958

Ördögi találmány, 1958

optikai eszközökkel hullámokat kelt a tengeralattjáró körül. A bűvársisakban az érdeklődők meghallgathatják a Karel Zeman tengermélyi világainak ihletésére született szerzeményt. S az a mozgó hátterű repülő szerkezet, melyről a gyerekek nem hajlandók lemászni, a felhők közé viszi fel őket.

Vissza a mesébe

A harmadik helyiségben végül a *Münchausen báró* című film világába jutunk: ez a Cannes-ban és Locarnóban is díjjal kitüntetett mű, amely Terry Gilliamot a történet újbóli feldolgozására ösztönözte², az embernek a világűr meghódítása iránti vágyáról vall. Azon az időtengelyen, amely Georges Méliès úttörő jelentőségű munkájától, az *Utazás a Holdba*³ című filmtől az Apollo 11 valóságos útjáig húzódik, Zeman kísérlete igencsak előkelő helyet foglal el. A látogatók itt újra kipróbálhatják a rendező trükkös ötleteit, melyeknek köszönhetően lefényképezhetik vagy lefilmezhetik magukat egy rózsával a Holdon. Különleges alkalmakkor a múzeum egy csábító attrakciót is felajánl, amely a film szimbólumához kötődik: ágyúgolyón lehet repülni.

A teret kitágító tükrök között, a „távlatok folyosóján” végighaladva s azokon a fülkéken túljutva, amelyekben bele lehet nézni a filmekbe, az elvárászolt látogató az utolsó terembe jut. Itt további nevezetes művek: a *Bolond krónikája* (Bláznova kronika, 1964), az *Ellopott léghajó*, az *Üstökösön*, az *Ezeregyéjszaka meséi* (Pohádky tisíce a jedné noci, 1974), a *Varázsló tanítványa* (Čarodějův učeň, 1977), a *Mese Jancsiról és Marikáról* (Pohádka o Honzíkovi a Mařence, 1980) idézik fel a rendező munkásságát. Az *Ezeregyéjszaka meséiről* megjegyzendő, hogy Zeman ezzel a filmmel kezdte meg a lányával folytatott együttműködést, aki képzőművészként vett részt a közös munkában.

Utazás az őskorba, 1955

A látottak utáni pontot azok a tablók jelentik, amelyek Zeman világhírét tanúsítják, s azt mutatják be, hogy poétikája a családi kötődés révén hogyan él tovább Ludmila Zemanová leginkább gyerekekhez szóló könyveiben.

Aztán az ember kilép a hétköznapi valóság világozásgába – de legszívesebben visszatérne a mesébe, ahol szünet nélkül csodák történnek.

Fordította és a jegyzeteket írta: G. Kovács László

Az írás a Karel Zeman Múzeumot (Muzeum Karla Zemana) népszerűsítő, a Mladá Fronta Dnes című napilap mellékleteként 2012. október 26-án megjelent, *Keljenek velünk útra* (Vydejte se s námi) címet viselő kiadványban látott napvilágot.

2 Az ismert amerikai/brit filmrendező *Münchausen báró kalandjai* címmel 1988-ban készítette el saját változatát.

3 Méliès 1902-ben született alkotása Jules Verne – de Magyarországon talán helyesebb Verne Gyulát írunk – két nagyhírű, a tudományos-fantasztikus irodalomban alapműnek számító regénye, az *Utazás a Holdba* s az *Utazás a Hold körül* invenciózus, ám igencsak laza adaptációja; a neves „ősfilmre” kis mértékben Herbert George Wells *Emberek a Holdban* című műve is hatással volt.

A Zeman Múzeum kiállításának termei – látogatókkal (Fotók: Miglinczi)

